

Bertrand Russell

Nguyễn Hiến Lê dịch

THẾ GIỚI NGÀY NAY
và
tương lai nhân loại

Văn hóa

*Thế giới ngày nay
và tương lai nhân loại*

BERTRAND RUSSELL
(Nguyễn Hiến Lê dịch)

**THẾ GIỚI NGÀY NAY
và
TƯƠNG LAI NHÂN LOẠI**

Văn Hóa

TƯA

Bertrand Russell và Albert Einstein có những điểm trái ngược nhau như mặt trời và mặt trăng.

Russell thuộc một dòng dõi quý phái Anh rất lâu đời ; Einstein thuộc một gia đình trung lưu Do Thái, làm thương mại và công nghệ..

Russell gầy ốm, môi móng dính, miệng chua chát, mắt cú vọ xoi mói ; Einstein hơi đầy đà, nét mặt cân đối, phúc hậu, mắt lúc nào cũng như mơ mộng.

Russell hoài nghi, đam mê, bướng bỉnh, tàn bạo ; Einstein rất tin tưởng (Cái trật tự trong vũ trụ), vui tính, ôn hòa, hiền từ. Gặp Russell, chúng ta ngại ngai, muốn lánh xa, còn gặp Einstein thì chúng ta muốn siết chặt tay hoặc ôm lấy ngay..

Russell, là một chiến sĩ khuấy động quần chúng, chỗ hoạt động thích hợp nhất cho ông là công viên Trafalgar ; Einstein là một nhà tư tưởng, ghét cét nhau ào, chí thích suy tư trong một phòng tĩnh mịch bèle bện sách vở..

Vậy mà hai nhà đó vẫn quí mến nhau, là đồng chí của nhau, thân với nhau nữa (mặc dầu chỉ gặp nhau vài lần ở Princeton-Mi), nhờ có nhiều điểm giống nhau..

Cả hai đều mê toán học, và cũng tới hồi mười hai tuổi là bắt đầu viết môn hình học..

Đều sinh trong những gia đình theo đạo, nhưng lớn lên đều không tới giáo đường, riêng Russell còn mạt sát tôn giáo là khác..

Đều hăng say làm việc, coi đó là nguồn hạnh phúc chính trong đời, tuyệt nhiên không mang tới lợi lộc, danh vọng..

Nhứt là đều chiến đấu cho Tự do, cho Hòa bình, chống các vũ khí hạch tâm, đặt nhân loại lên trên quốc gia..

Một điều lý thú nữa là cả hai đều muốn từ biệt cõi trần một cách cực ki bình dị : **hóa tang** và chỉ một số rất ít người thân đưa đám..

*

* * *

Có lẽ từ xưa tới nay chưa có văn hào nào thọ như Russell : chín mươi tám tuổi. Ông sinh ngày 18.5.1872 ở Trellek trong một vọng tộc cố cữu bậc nhất của Anh, nên có thể nói rằng : '**Tù thời vua Henri VIII - thế kỉ XVI - lịch sử Anh kết chặt với lịch sử dòng họ tôi**'. Ông nội, John Russell hai lần làm thủ tướng ; cha không có danh tiếng gì rực rỡ ; nhưng có tư tưởng khoáng đạt, thiên tá, bênh vực nữ quyền và từ giữa thế kỉ trước đã chú trương hạn chế sinh dục, cha đỗ đầu là triết gia kiêm chính trị gia Stuart Mill. Có lẽ nhờ những ảnh hưởng đó mà sau này ông có tinh thần độc lập, tự do. Năm tuổi mồ côi cha và mẹ, ở với ông bà nội;

năm sau ông nội mất, ở với bà nội và các cô, tuổi thơ cô đơn, không có ai làm伴..

Hồi nhớ ông sống một đời rất qui phái, có lần được bệ kiến nữ hoàng Victoria, thường thấy thư tướng Disraeli, và hầu chuyện thư tướng Gladstone lại dự tiệc ở nhà ông ; theo tục lệ cũ, sau bữa tiệc, bà nội và các cô lui vào nhà trong hết, ông là người đàn ông duy nhất trong nhà, phải ngồi tiếp khách. Gladstone chỉ nói với ông mỗi một câu : "**Rượu ngon lắm, nhưng tại sao cậu lại rót vào trong cái ly nhỏ như vậy**". Russell lúng túng, đỏ mặt lên, không biết đáp cách nào..

Ông học ở Cambridge, trong một những trường qui phái nhất của Anh. Mười hai tuổi, nhờ một người anh hướng dẫn, ông bắt đầu biết môn hình học và mê toán liền. Cho tới đâu thế chiến thứ nhất, ông coi "**toán là nguồn hạnh phúc lớn trong đời ông**".

Năm 1910, ông dạy học ở Trinity College tại Cambridge. Nhờ vợ khuyến khích, viết mấy cuốn sách về toán : **Principes de Mathématiques**, 1908 (Nguyên lý toán học)

Gồm 200.000 chữ mà chỉ viết trong ba tháng, *Introduction à la philosophie mathématique*, 1919 (*Bước đầu vào môn triết lí toán*). Trong cuốn thứ nhất, ông bao môn toán với môn luận lí (*logique*) là một : "**Môn luận lí là tuổi trẻ của môn toán mà môn toán là tuổi trưởng thành của môn luận lí**". Poincaré, nhà toán học Pháp, trái lại bao môn toán có một khả năng sáng tác mà sự suy luận thuần túy không có. Hai nhà tranh luận nhau kịch liệt, nhưng Russell vẫn phục Poincaré là đại tài..

Toán là đam mê thứ nhất của ông. Đam mê thứ nhì là tình ái, mà đam mê này cũng phát sinh từ hồi ông mười hai tuổi ! Tuổi đó mà Russell đã chư trương trai gái phải được tự do yêu nhau. Và cho tới suốt đời, mặc dầu bị thiên hạ mạt sát bằng đủ các danh từ : quân phóng đăng, tà dâm, cuồng dâm, bệnh hoạn, mặc dầu bị dân chúng Huê Kì coi là "thằng tương ghê tởm", bị cách chức giáo sư ở City College (New York) năm 1940, ông vẫn can đảm, buông bình hô hào chính sách hôn nhân thí nghiệm trong giới sinh viên nam nữ. Nguyên tắc của ông là phải để cho cá nhân

được hoàn toàn tự do, hành vi nào không có hại gì cho người khác, thì không được cấm đoán, vì cấm như vậy là theo thứ luận lí *ta bu* (*Tabou*), tức thứ luận lí cấm kỵ cố lỗ của con người thời dã man. Theo ông, hiếp dâm là có tội, vì xâm phạm đến thân thể người khác ; "còn sự gian dâm thì phải tùy trường hợp, xét xem trong một trường hợp nhất định nào đó, có lí do gì để ngăn cấm không, chú vơ đưa cá nǎm mà không kết tội một cách bất biến, tối hậu thì không nên".

Trước thế chiến vừa rồi, ý đó là một trái đại bác nổ giữa trời Âu, nhưng chỉ ba chục năm sau, trong "**Phong trào tháng 5 năm 1968**", các sinh viên Pháp đã hô hào đòi được hoàn toàn tự do về tính dục, trương một biểu ngữ lớn ở Đại học đường Sorbonne "**Chúng tôi không ngại gì hết, chúng tôi có hoàn thuốc**" (Hoàn thuốc đó là hoàn thuốc ngừa thai). Những lí lẽ họ đưa ra (coi cuốn **La Condition étudiante** của Cathérine Valabregne-Payot - 1970) chúng ta khó chấp nhận được, nhưng cũng khó bác được ; và tôi nghĩ các

"vòng xoắn" các "áo mưa" và các "hoàn thuốc" hiện nay được khắp thế giới coi là cần thiết cho sự tồn tại của loài người, ngay các phụ nữ Ấn Độ và Trung Hoa cũng đòi hỏi mỗi ngày một nhiều, thì nhất định cái luận lí "tabu" trẽ lấm tới cuối thế kỷ này sẽ sụp đổ mà Russell sẽ được coi là một nhà cách mạng can đảm, một bậc tiên giác của thời đại.

Trước sau ông li dị tới ba lần, và mãi tới hồi tám mươi tuổi, mới gặp được bà vợ lí tưởng của ông. Con người gầy ốm như vậy mà sinh lực dồi dào kinh khủng, hơn cả Tolstoi. Chắc chắn là ông có rất nhiều tình nhân, nhưng chẳng làm cái gì đồi phong bại tục, trái lại, còn có thể coi là con người đạo đức nữa, vì ông đã khuyên ta chỉ nên quan tâm tới tính dục tới một mức hợp lí thôi, mức đó là một phần trăm, còn chín mươi chín phần trăm kia là những hoạt động khác. Nhưng trong ông viết về tính dục cũng chỉ vào khoảng một phần trăm toàn thể tác phẩm của ông. Sớ dĩ một số người nghe nhắc tới tên ông, nghĩ ngay tới một phần trăm đó mà quên chín mươi chín phần trăm kia là vì họ "bị tính dục ám ảnh", như ông nói.